

Een tipje van
de sluier
van het
jubileumboek
opgelicht

Verdwenen,
gebleven en
(weer) verschenen

Lofar
Foto Geert de Vries

Aanleiding: 40 jarig jubileum WFD

- Doel: presentatie van

- resultaten WFD Florameetnet Drenthe 2001-2014

- (voorlopige) resultaten herstel- en beschermingsplannen

11 Drentse ikoonsoorten

- nieuwkomers in Drenthe sinds de atlas

Foto Els Heijman

Teksten, redactie en opmaak

Teksten

WFD-florameetnet:

Edwin Dijkhuis en Ben Hoentjen

Intermezzi ikoonsoorten:

Annie Vos, Els Heijman, Hans Dekker,
Jan van Ginkel, Ben Hoentjen en ??

Nieuwe soorten voor Drenthe:

Edwin Dijkhuis

Leesteam (redactie):

Annie Vos, Els Heijman, Jan Klooster

Eindredactie:

Annie Vos en Ben Hoentjen

Redactie Coördinatie:

Els Heijman

Fototeam en ondersteuning:

Els Heijman, Willem Braam, Hink Been en Lucienne Japchen

Financiën: Martin Stolp

Gegevenslevering en ondersteuning verwerking:

FLORON: Laurens Sparrius en Dion van der Hak
Provincie Drenthe: Rika RijnbersectieGIS/Kartografie

Kaartjes:

Provincie Drenthe: Wim PiepotsectieGIS/Kartografie

Opmaak: Jan Faber

Eindcontrole opmaak: Joop Verburg

Druk: de Toekomst
design | online | print | sign

Oplage: 750 ex., 336 pagina's, A4 (als atlas) Kosten: 30,000,=

• **Al toegezegde subsidies**

eigen WFD spaargeld

Prins Bernhard Cultuurfonds

Provincie Drenthe: minimaal

FLORON soortbeschermingsfonds

Hugo de Vriesfonds
HUGO DEVRIESFONDS
ONDERSTEUNING VAN DE BOTANIE

SBB

HDL

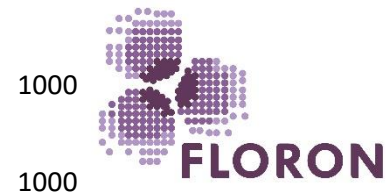
NM

waterschappen, WMD, gemeenten: nog benaderen

Opbrengst verkoop

17000

4000

3000

1000

1000

1000

500

500

500

11500

**Presentatie:
Najaar 2023**

**Foto
Joop Verburg**

Project WFD-Florameetnet Drenthe

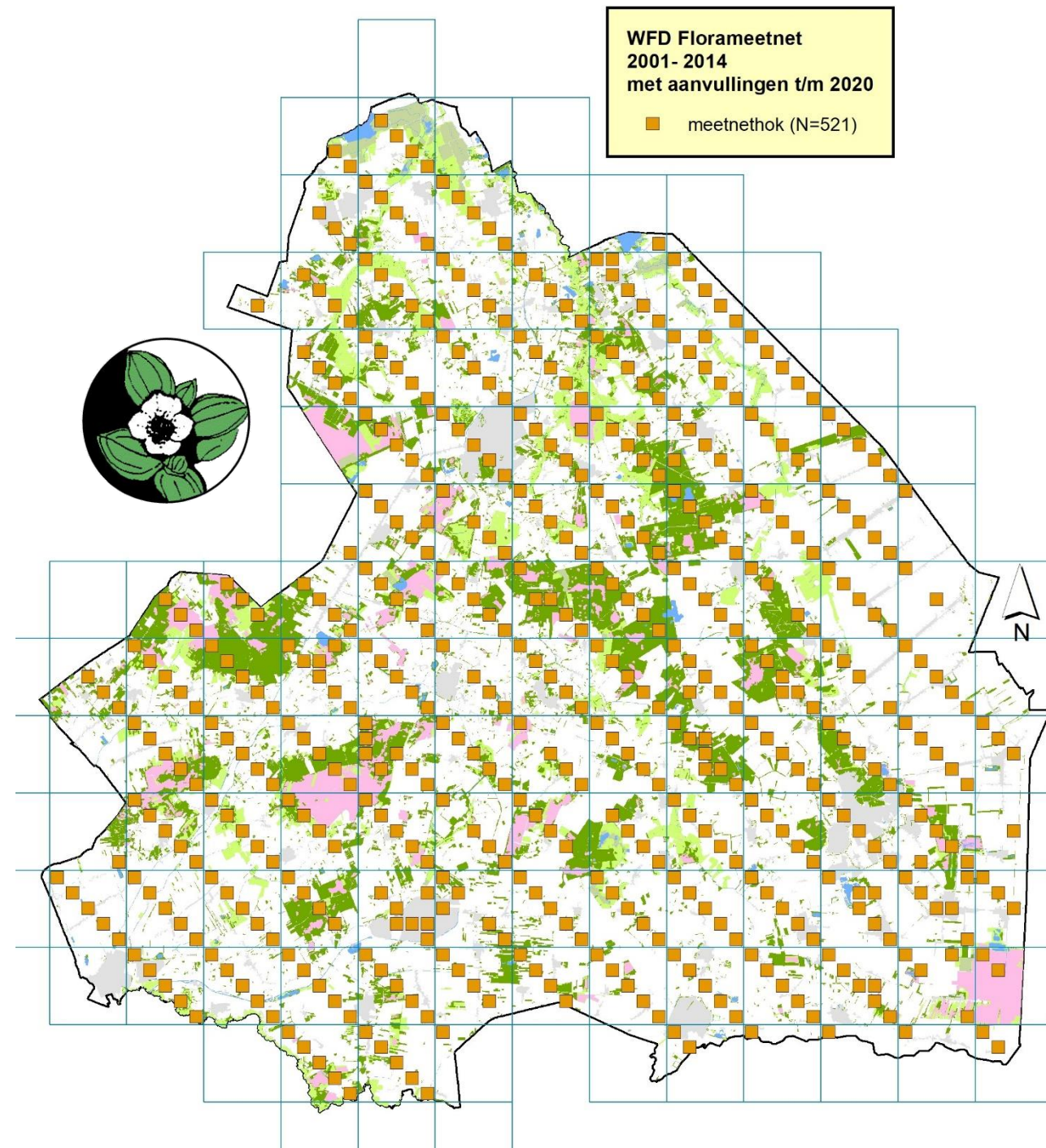
Doel: vaststellen veranderingen in de Drentse flora
in de periode 2001-2020 t.o.v . periode 1970-1998
(Atlas Drentse flora)

Methode: vergelijking van voorkomen (**aantal km-hokken**)
van Standaardlijstsoorten Atlas (1996)
in beide perioden in 521 opnieuw
geïnterviewde km-hokken

Gegevensbronnen periode 2001- 2020:

alle in NDFF **goedgekeurde** waarnemingen van

- WFD-florameetnet 2001-2020,
aangevuld met gegevens van
- provincie Drenthe, 3^e ronde flora/vegetatiekartering
- terreinbeheerders
- waarneming.nl
- FLORON
- diverse andere bronnen

Gevensverwerking en presentatie: per ecologische groep als in de Atlas

Fito Joop Verburg

3. Resultaten per ecologische groep

Aquarel Akkers

3.1. Planten van akkers en droge ruigten

inclusief Roggelelie, 1c

Aquarel Storingsmilieus

3.2. Storings- en natte pionierplanten

Aquarel Duin en kust

3.3. Kustplanten

Aquarel Wateren

3.4. Water- en oeverplanten

Aquarel Vochtige graslanden

3.5. Planten van bemeste graslanden

Aquarel Droge graslanden

3.6. Planten van droge graslanden

Aquarel Heiden en venen

3.7. Heide- en veenplanten

inclusief:

Harlekijn, 7c

Valkruid, 7e

Rozenkransje, 7e

Jeneverbes, 7e

Wilde narcis, 7e

Kleine schorseneer, 7e

Aquarel Zomen en struwelen

3.8. Planten van bosranden en struwelen

Aquarel Bossen

3.9. Bosplanten

inclusief:

Zwartblauwe rapunzel, 9a

Bosgeelster, 9b

Stengelloze sleutelbloem, 9b

Knollathyrus, 9e

3.10. Balans 2001-2020 t.o.v 1970-1998

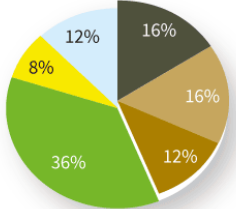

Gevensverwerking en presentatie:

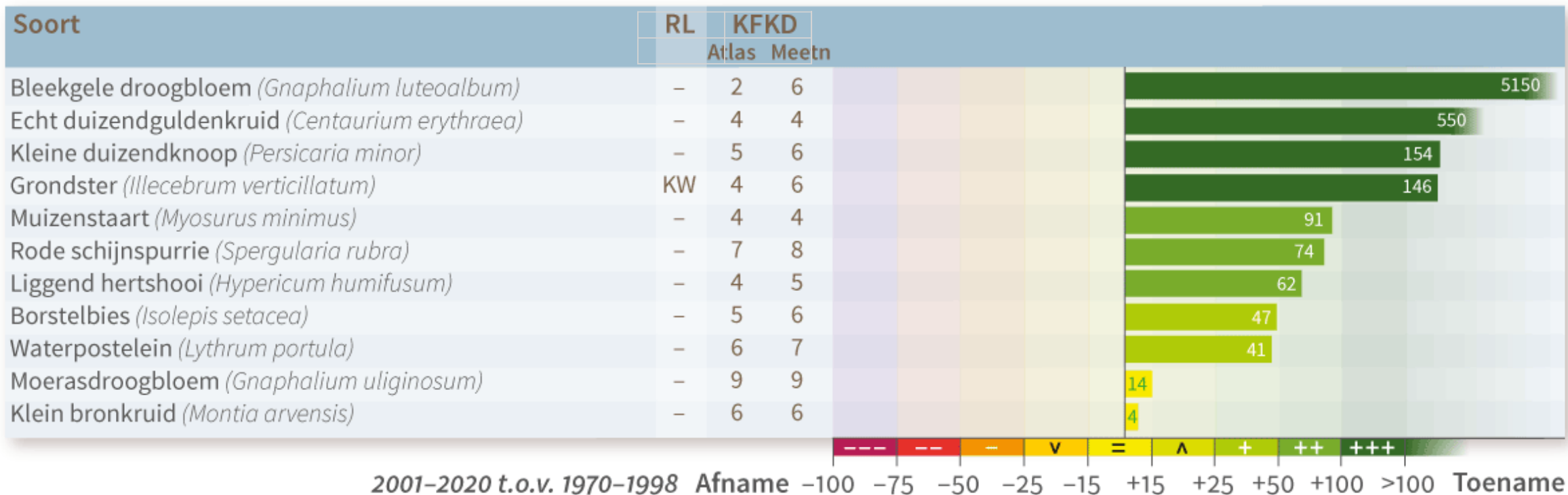
per ecologische groep als in de Atlas
 elke soort ingedeeld in categorie
 status van voorkomen met trendaanduiding
 in periode 2001-2020 t.o.v. 1970-1998

Status	Omschrijving:	trend	
verdwenen	alleen vóór 1970 in Drenthe gevonden en/of na 1998 afwezig	n.v.t.	
afwezig	gevonden in Drenthe in 1970-1998 en 2001-2020, maar in beide perioden niet in meetnethokken	n.v.t.	
terug	niet gevonden in Drenthe in 1970-1998, wel vóór 1970 en in 2001-2020, al dan niet in meetnethokken	n.v.t.	
verschenen	aanwezig in Drenthe, maar in 1970-1998 niet in meetnethokken, wel in 2001-2020	n.v.t.	
gebleven	in beide perioden aanwezig en in minstens één periode in 10 meetnethokken gevonden (diagram)		
	% verandering t.o.v. periode 1970-1998	trend	
	zeer sterke toename	meer dan 100	+++
	sterke toename	+51 - +100	++
	toename	+26 - +50	+
	in de lift	+16 - +25	=>
	stabiel	-15 - +15	=
	in gevaar zone	-16 - -25	=<
	afname	-26 - -50	-
	sterke afname	-51 - 75	--
	zeer sterke afname	meer dan - 75	---
gebleven	maar aangegeven trend onmogelijk door te weinig gegevens: aantal km-hokken in meetnethokken in beide perioden minder dan 10	n.v.t.	
	lastig uit elkaar te houden soorten met grote kans op verwisseling	n.v.t.	

Status	Aantal soorten		RL	KFKD		
	#	%		Atlas	Meetn	
Verdwenen	4	16	Dwergrus (<i>Juncus pygmaeus</i>)	BE	0	0
			Priemvetmuur (<i>Sagina alexandrae</i>)	VN	0	0
			Sierlijke vetmuur (<i>Sagina nodosa</i>)	KW	1	1
			Wijdbloeiende rus (<i>Juncus tenageia</i>)	BE	0	0
Afwezig	0	0	BE			
Terug	4	16	Draadgentiaan (<i>Cicendia filiformis</i>)	BE	0	3
			Dwergbloem (<i>Centunculus minimus</i>)	-	0	2
			Mosbloempje (<i>Crassula tillaea</i>)	-	0	3
			Slijkgroen (<i>Limosella aquatica</i>)	-	0	1
Verschenen	3	12	Kleverige ogentroost (<i>Parentucellia viscosa</i>)	-	1	1
			Strandduizendguldenkruid (<i>Centaureum littorale</i>)	-	1	2
			Waterpunge (<i>Samolus valerandi</i>)	-	1	3
Gebleven:						
+ Toename	9	36	} Zie tabel Trends per soort			
∧ In de lift	0	0				
= Stabiel	2	8				
v Gevarenzone	0	0				
- Afname	0	0				
? Onduidelijk	3	12	Dwergvlas (<i>Radiola linoides</i>)	BE	2	3
			Fraai duizendguldenkruid (<i>Centaureum pulchellum</i>)	-	2	3
			Getande weegbree (<i>Plantago major</i> ssp. <i>intermedia</i>)	-	1	4
Totaal	25	100				

Roggeakker op de Uffelteres, met op de voorgrond Korenbloem. 2021. HD.

Ecologische groep 1c: Planten van kalkarme akkers

Het gros van de planten van deze ecologische groep heeft zijn optimum in weinig productieve wintergraanakkers op matig zure, matig voedselarme, al dan niet lemige zandgrond.¹ Deze akkerplanten waren vooral te vinden op de Drentse essen, waar Winterrogge lange tijd het meest geteelde gewas was. Op de voedselarme grond stonden de halmen niet al te dicht waardoor er volop ruimte was voor soorten als Korenbloem en Korensla. Het merendeel van deze akkerkruiden is eenjarig en kiemt al voor de winter (winterannuellen), tegelijk met de ingezaaide rogge.² Door de komst van kunstmest, zaai- en onkruidbestrijding, het gebruik van herbiciden en de toepassing van vruchtwisseling zijn veel soorten uit deze ecologische groep uit de Drentse graanakkers verdwenen of hebben hun heil daarbuiten gezocht. Alleen in enkele akkerreservaten is nog iets van hun oude luister te vinden. Naast soorten die kenmerkend zijn voor wintergraanakkers bevat deze ecologische groep ook zomerannuellen die vooral in hakvruchtakkers of langs zomergraanakkers optreden.¹ Veel van deze soorten profiteren van de toegenomen voedselrijkdom en zijn behalve in het esdorpenlandschap tegenwoordig ook op allerlei ruderaal plekken in de heide- en veenontginningen te vinden.¹

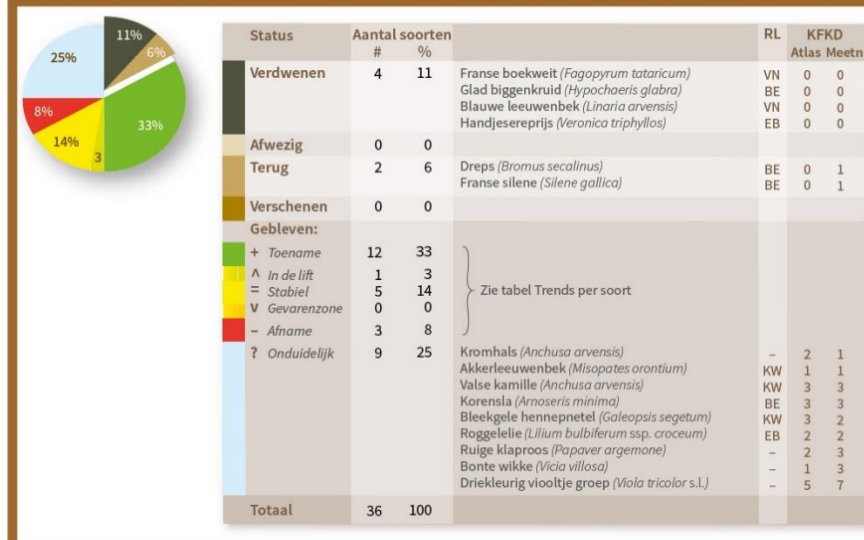
De Atlas¹ vermeldt voor Drenthe 34 akkerplanten van kalkarme bodem. Vier soorten, Franse boekweit, Glad biggenkruid, Blauwe leeuwenbek en Handjesereprijs stonden als verdwenen te boek¹ en zijn dat gebleven.³ Kale gierst (*Panicum dichotomiflorum*) is aan het eind van de atlasperiode gevonden in een aantal maisakkers in Zuidwest-Drenthe.¹ Nader onderzoek wees uit dat het hier echter Zuid-Afrikaanse gierst betrof, een in 2002 ontmaskerde 'dubbelganger' van Kale gierst.⁴ Deze soort is 'opgewaarderd' naar groep 1c. Ook Akkerleeuwenbek is hieraan toegevoegd, waarmee het totaal aantal vertegenwoordigers van deze groep op 36 uitkomt. Akkerleeuwenbek

heeft in de Atlas¹ in het hoofdstuk 'Adventieve, verwilderde en aangeplante soorten' een plek gekregen. Met drie meldingen in de meetnetperiode is ze zeer zeldzaam gebleven, ook haar status is niet veranderd.

Bij 'Eenjarige hardbloem'⁵ is een uitsplitsing naar de ondersoorten Eenjarige hardbloem (*Scleranthus annuus* ssp. *annuus*) en Kleine hardbloem (*Scleranthus annuus* ssp. *polycarpus*) – vanwege het geringe aantal opgaven hiervan – achterwege gelaten. Wanneer een ondersoort is onderscheiden is dit in 90% van de gevallen Eenjarige hardbloem. Kleine hardbloem, waarvan de dichtstbijzijnde natuurlijke vindplaatsen langs

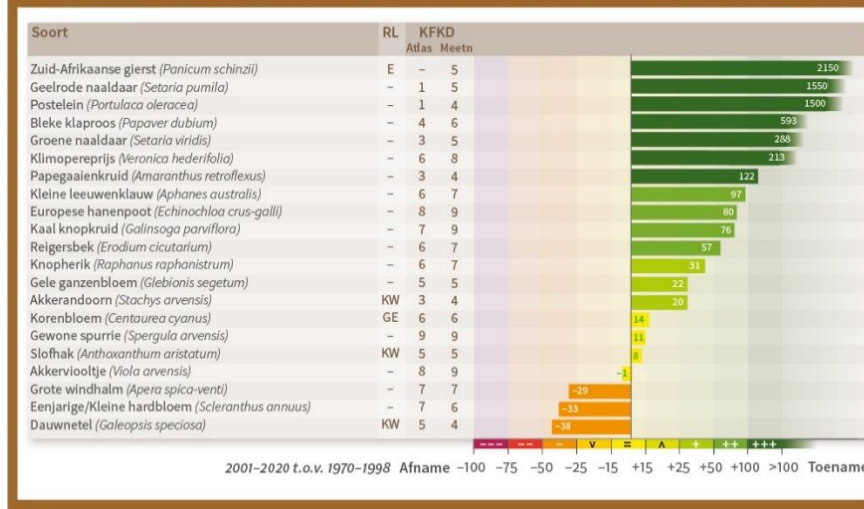
Ecologische groep 1c: Planten van kalkarme akkers

Status: verandering in voorkomen in Drenthe in de periode 2001–2020 ten opzichte van 1970–1998 op basis van 521 meetnetthokken.

Trends: procentuele verandering in 521 meetnetthokken.

Soorten aanwezig zowel in periode 1970–1998 als in 2001–2020 en in minstens één van de perioden in 10 of meer meetnetthokken gevonden.

de Vecht liggen,³ is in Drenthe zeer zeldzaam. De waarnemingen uit de meetnetperiode zijn grotendeels afkomstig van Guus de Vries, die deze zeldzame ondersoort aantroef op meerdere cam-

pings.⁵ Ook elders in het land is Kleine hardbloem op campings⁶ gevonden. Deze ondersoort moet in Drenthe waarschijnlijk als (camping)adventief worden beschouwd (zie p. @@).

Tipje van de sluier uit:

Verdwenen, gebleven en (weer) verschenen (2023)

Moerasspirea geeft in de zomer kleur aan ruige oeverbegroeiingen, zoals hier langs de Oude Vaart. 2022. ED.

niet werd verwacht¹¹ zit ze, met een toename van 25%, toch in de lift.

Soorten van natte strooiselruigten

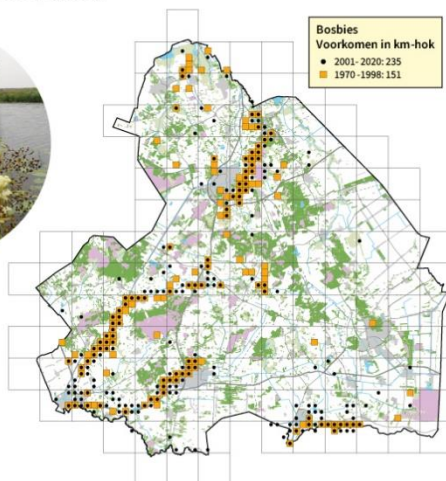
Voor een aantal soorten uit deze ecologische groep zijn natte strooiselruigten de optimale groeiplaats. Aan deze hoog opgaande vegetaties geven de zomerbloeiers Moerasspirea en Echte valeriana kleur. Natte strooiselruigten ontwikkelen zich op stikstofrijke, humeuze plaatsen.

Ze breiden zich uit door verwaarlozing van het beheer, waarbij zich strooisel ophoopt, maar ook door het laten liggen van (sloot)maaisel of contact met voedselrijk oppervlaktewater. In de Drentse laagveengebieden en beekdalen tekenen ze zich af als lintvormige oeverbegroeiingen langs beken, kanalen, sloten en andere watergangen. De blikvangers Moerasspirea en Echte valeriana zitten in Drenthe in de lift.

Natte ruigte met Bosbies en Moerasspirea langs de Oude Vaart bij Havelte. 2022. ED.

Het voorkomen van Bosbies tekent fraai de ligging van de beekdalen, waar ze de plekken markeert die onder invloed staan van toestromend grondwater. Verspreiding per kilometerhok in de perioden 1970-1998 en 2001-2020. Bron: NDFE.

Bosbies is kieskeuriger. Ze geldt als kwelindicator en groeit op plaatsen waar, veelal baserijk, grondwater horizontaal toestroomt. Haar verspreidingspatroon in Drenthe ‘tekent’ fraai de ligging van enkele beekdalen: Drentsche Aa, Oude Diep, Oude Vaart en het Schoonebekerdiep. Waar ze voorkomt, domineert ze vaak de oevervegetatie. Bosbies vertoont in Drenthe, tegen de verwachting in,¹ een zeer sterke toename. Het aantal bezette meetnethokken is verdubbeld.

Ook Wilde bertram is kieskeurig. Ze is gebonden aan wat minder voedselrijke plekken dan Moerasspirea en Echte valeriana. Ze delft het onderspit als door toename van de voedselrijkdom robuustere soorten van natte strooiselruigten verschijnen. In overeenstemming met de verwachte achteruitgang¹ door ‘voortgaande verdroging en vermessing van oevers’ zit Wilde bertram nu in de gevarenzone. Ook landelijk gaat ze achteruit.⁶

Een van de fraaiste bewoners van de natte strooiselruigten is Lange ereprijs. Deze, met prachtig blauwe bloemtrossen getooide hoge zomerbloeier is tevens een van de zeldzaamste. Ze is in Drenthe waarschijnlijk alleen inheems in de omgeving van Coevorden.¹ Hier was ze onder meer bekend van het stroomgebied van de Kleine Vecht (berm/talud langs zandpad), het Coevorden-Vechtkanaal (spoor- en kanaaltalud) en een spoorloot ter hoogte van het huidige Europark (nabij het Coevorden-Vechtkanaal).^{1,10} Deze groeiplaatsen zijn te beschouwen als natuurlijke uitstraling van het bolwerk langs de Overijsselse Vecht. In Drenthe komt alleen langs het Coevorden-Vechtkanaal nog een redelijke populatie voor (50 planten in 2017).⁶ Op de groeiplaats nabij de Kleine Vecht is ze sterk op haar retour. Hier resteerden in 2022 nog slechts 15 planten.⁶ Langs de spoorloot bij Coevorden is ze sinds haar ontdekking in 1974 niet meer gezien.¹¹ In weerwil van deze achteruitgang staat ze in het rijtje van zeer sterk toegenomen soorten. Deze toename is het gevolg van inzaaien én verwilderding vanuit tuinen. In tuinen wordt echter ook de sterk gelijkende tuinplant *Veronica longifolia* × *spicata*, de kruising van Lange ereprijs en Aarereprijs (*Veronica spicata*), aangeplant. Beide soorten verwilderen makkelijk. Mogelijk heeft een deel van de meetnetopgaven van Lange ereprijs betrekking op deze kruising.

Blikvangers

De parels van de natte (tot vochtige) hooilanden, Gewone dotterbloem en Echte koekoeksbloem,

Wilde bertram langs de oever van het Loonerdiep, een van de bovenlopen van de Drentsche Aa. 2006.WB.

Lange ereprijs. Vechtdal (Rheezermaten). 2012. MZ.

hebben zich in de meetnetperiode weten te handhaven. Dat is positiever dan de verwachte ‘achteruitgang’.¹ Desondanks is er reden tot zorg. Beide paren een hoge belevingswaarde aan een eveneens hoge indicatiewaarde. Waar ze groeien duidt hun aanwezigheid op de toestroom van ijzerhoudend, diep grondwater. Dergelijke plekken kunnen rekenen op extra belangstelling van floristen. Juist hier zijn vaak ook nog andere bijzondere, minder algemene planten te vinden. Buiten de natuurgebieden gaat het vaak om kleine gebiedjes, meestal langs wat bredere (berm)sloten en watergangen. Bij Gewone dotterbloem is sprake van verlies van groeiplaatsen in de beekdalen in Midden- en Zuidoost-Drenthe. De kleine relictpopulaties die hier in de atlasperiode nog voorkwamen zijn merendeels verdwenen. Net als de grassen van traditioneel graslandbeheer

Tipje van de sluier uit:

Verdwenen, gebleven en (weer) verschenen (2023)

